

Bouwconcerns in beeld

2012-2013

eib

Economisch Instituut
voor de Bouw

Bouwconcerns in beeld
2012-2013

Het auteursrecht voor de inhoud berust geheel bij de Stichting Economisch Instituut voor de Bouw. Overnemen van de inhoud (of delen daarvan) is uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van het EIB. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Maart 2014

Bouwconcerns in beeld

2012-2013

---

drs. F.J. Jansen

Inhoudsopgave

Conclusies op hoofdlijnen	7
1 Inleiding	9
2 Omzetontwikkeling	11
3 Winstontwikkeling	15
4 Financiële weerstand	21
5 Vooruitzichten	25
6 Duurzaam ondernemen	29
6.1 Inleiding	29
6.2 Global Reporting Initiative	29
6.3 Energieverbruik	30
6.4 Milieubelasting	31
6.5 Veiligheid	33
Referenties	35
EIB-publicaties	37

Conclusies op hoofdlijnen

Crisis stelt de financiële conditie van veel bouwconcerns op de proef

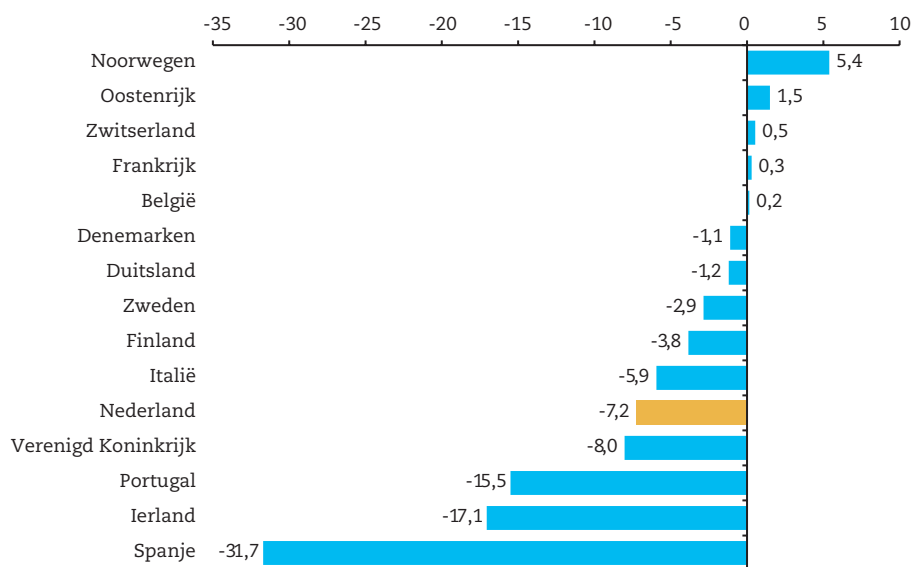
- De crisis in de bouw heeft zich, na een aanvankelijk herstel, in 2012 verder verscherpt. Ook in 2013 daalde de vraag substantieel en bleef herstel uit. De sector kreeg te maken met een recordaantal faillissementen en ook de financiële weerstand van veel grote bouwconcerns werd danig op de proef gesteld.
- De tien grootste Nederlandse bouwconcerns realiseerden in 2012 een omzet van € 25,8 miljard; 0,6% minder dan in 2011. Deze ogenschijnlijk geringe daling werd beïnvloed door een fikse omzetstijging bij Boskalis (10,2%). Zonder de laatste zou de gezamenlijke omzet met 2% zijn gedaald. Zes van de tien concerns zagen hun omzet dalen, waarbij de daling bij Dura Vermeer (-12%) en Ballast Nedam (-6%) betrekkelijk groot uitviel.
- De omzetontwikkeling is mede afhankelijk van de markten waarop de concerns zich begeven. Niet alle concerns zijn even afhankelijk van de bouw. Het omzetaandeel uit bouw is gemiddeld 83% van de totale omzet.
- Bedrijven die ook in het buitenland actief zijn kunnen soms profiteren van de betere marktcondities aldaar. Gemiddeld 39% van de omzet wordt buiten Nederland gerealiseerd; voornamelijk in Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk en Ierland. De meeste concerns (in totaal acht) die ook in het buitenland werkzaam zijn, zagen in 2012 de buitenlandse omzet stijgen en de binnenlandse omzet dalen.
- De tien grootste Europese bouwconcerns bereikten een omzetgroei van 2,5%. De totale omzet kwam uit op een bedrag van € 186 miljard. Ook voor de buitenlandse concerns kwam de omzetgroei voornamelijk uit hun buitenlandse markten, die niet zelden buiten Europa liggen.
- De Europese concerns realiseren gemiddeld 67% van hun totale omzet uit bouw en iets meer dan de helft (55%) van de omzet is afkomstig uit het buitenland.
- De prijsdruk in de markten waarop de concerns zich begeven is groot. Dit vertaalt zich in lage netto resultaten die voor de Nederlandse concerns in 2012 gemiddeld zelfs negatief waren: -0,2% van de omzet. Voor de crisis boekten de bedrijven nog een netto resultaat van bij elkaar € 1,1 miljard. Dit resultaat is in 2012 omgeslagen in een netto verlies van € 61 miljoen. Dit verlies kwam op rekening van vier concerns, waaraan vooral BAM en Volker Wessels hebben bijgedragen. Het gemiddelde verlies werd enigszins gecompenseerd door de goede resultaten van Boskalis en Van Oord.
- Als gevolg van de negatieve winstontwikkeling daalde in 2012 de gemiddelde rentabiliteit van zowel de Nederlandse als de buitenlandse bouwconcerns. Voor de Nederlanders daalde de return on investment (ROI) van 3,9% in 2011 tot 0,9% in 2012. Dat van de buitenlanders daalde van 4,4% tot 2,0%. Ook de return on equity (ROE) verslechterde. Bij de Nederlandse concerns daalde de ROE van 10,6% in 2011 tot -1,2% in 2012. Bij de buitenlandse concerns liep de ROE terug van 14,2% tot 1,7%.
- Ook de resultaten van veel buitenlandse concerns stonden onder druk. In 2012 daalde de winstgevendheid sterk. Het gezamenlijke netto resultaat liep terug van € 6,2 miljard in 2011 tot € 721 miljoen in 2012. Deze teruggang werd vooral veroorzaakt door de grote verliezen van de twee Spaanse concerns (ACS en FCC), die uitkwamen op een bedrag van bij elkaar € 2,9 miljard. Echter, ook bij de meeste overige concerns daalden de netto resultaten, overigens zonder dat zij in een verliessituatie terecht kwamen. De netto winstmarges daalden van gemiddeld 3,6% in 2011 tot 0,4% in 2012.

- Sinds het uitbreken van de crisis wijzen de kencijfers die de financiële weerstand van de bedrijven indiceren gemiddeld genomen op een verslechtering. De meeste concerns voldoen echter nog wel aan de minimale normen met betrekking tot hun liquiditeit en solvabiliteit. In de afgelopen drie jaar steeg bij vijf van de tien concerns de leverage ratio (overschrijding van de cash flow door de netto schulden). Bij vier concerns daalde het aandeel van het garantievermogen in het totale vermogen en bij acht van de tien daalde de interest coverage ratio (dekking van de rentebetalingen uit de cash flow). Bij vier van de tien daalde in drie achtereenvolgende jaren de capital value coverage ratio, waarin de beschikbaarheid van netto werkkapitaal tot uitdrukking komt.
- Halverwege 2013 meldden vier van de zes Nederlandse concerns, die hierover een uitspraak doen, een voortgaande daling van de omzet. Gemiddeld genomen daalden de omzetten in het eerste halfjaar met 4,5% ten opzichte van dezelfde periode in 2012. Ook hier is Boskalis een positieve uitzondering met een omzetgroei van 11,8%. De netto resultaten waren in het algemeen positief en telden op tot een bedrag van € 195 miljoen tegen een verlies van € 95 miljoen in de eerste helft van 2012.
- Net als bij de Nederlandse concerns tonen de halfjaarresultaten van de meeste buitenlandse concerns wat de omzetontwikkeling betreft een negatief beeld. Bij zes concerns lag de omzet in het eerste halfjaar van 2013 lager dan in dezelfde periode van 2012. Gemiddelde genomen daalde de omzet met 0,4%. De ontwikkeling van de winstgevendheid toont over het eerste halfjaar van 2013 eveneens een parallel met die van de Nederlandse concerns. In het algemeen was sprake van een winstherstel. De netto resultaten liepen op van € 147 miljoen over de eerste zes maanden in 2012 tot € 798 miljoen in 2013, over dezelfde periode. Veel concerns zijn overigens onzeker over de uitkomsten in de tweede helft van 2013.
- Duurzaam ondernemen is voor alle concerns een aspect van de bedrijfsvoering waarover afzonderlijk verslag wordt gedaan. De meeste concerns volgen hierbij de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI). Van de Nederlandse concerns rapporteert BAM op het hoogste niveau (A+).
- De Nederlandse en buitenlandse concerns zijn onderling vergeleken op hun prestaties met betrekking tot energieverbruik, milieubelasting en veiligheid. Van negen concerns kon het energieverbruik eenduidig worden vastgesteld. Dit verbruik kwam in 2012 uit op een totaal van 1,3 miljoen terajoule (TJ), gelijk aan een gemiddelde van 1 TJ per euro miljoen omzet. De Nederlandse concerns (BAM en TBI) bleven ver onder dit gemiddelde. Het energieverbruik is bij de meeste concerns in de afgelopen jaren iets gedaald.
- De milieubelasting van de concerns is tot uitdrukking gebracht in de CO₂-emissie. In 2012 werd door achttien concerns 21 miljoen ton CO₂ uitgestoten. Van de buitenlandse concerns waren Strabag en Vinci naar verhouding de grootste emittenten. Van de Nederlandse concerns liep Ballast Nedam in dit opzicht voorop. De reden dat sommige bedrijven meer CO₂ uitstoten dan andere kan te maken hebben met een verschil in activiteiten; bijvoorbeeld of zij wel of niet zelf bitumen produceren voor wegenbouwactiviteiten. Vergeleken met 2011 is de uitstoot van de bedrijven met gemiddeld 9% gedaald.
- De Injury Frequency Rate (IFR) is een maatstaf die veel concerns toepassen om de veiligheid van de werkomstandigheden van hun werknemers te meten. De IFR (aantal bij een ongeval betrokken medewerkers per miljoen gewerkte uren) bedroeg voor alle concerns gemiddeld 13,6 en liep bij de Nederlandse concerns uiteen tussen 6,6 (Boskalis) en 9,8 (BAM). Bij sommige buitenlandse concerns was de IFR veel hoger dan gemiddeld (ACS en FCC); de laagste score werd bereikt door het Zweedse Skanska (3,0). De verschillen hangen ook hier samen met verschillen in activiteiten, maar soms ook met de manier van berekening.

1 Inleiding

De situatie op de meeste Europese bouwmarkten stond in 2012 nog steeds in het teken van een afnemende productie. De totale reële waarde van de bouwproductie in vijftien West-Europese landen daalde in 2012 ten opzichte van 2011 met gemiddeld 5,4%. Slechts in een beperkt aantal landen was sprake van groei (zie figuur 1.1). De grote Nederlandse bouwconcerns werden op de eigen thuismarkt geconfronteerd met een productiedaling van ruim 7%. Ook in de andere Europese landen, waar sommige van deze concerns ook actief zijn (Verenigd Koninkrijk, Ierland, Duitsland) daalde de productie. België vormde hierop de enige uitzondering. De slechte marktomstandigheden speelden de bedrijven danig parten en vertaalden zich in matige resultaten met betrekking tot omzetontwikkeling en winstgevendheid. Voor 2013 zijn de vooruitzichten in veel landen niet wezenlijk verbeterd. De Nederlandse concerns zien de thuismarkt verder krimpen (-5,0%). Op de voor hun belangrijke buitenlandse markten is de Duitse een gunstige uitzondering. De grootste Europese bouwmarkt (23% van de totale bouwproductie) groeit dit jaar met 0,3%. Ook blijven sommige Scandinavische landen (Noorwegen, Denemarken) zich in dit opzicht positief onderscheiden (zie figuur 1.2).

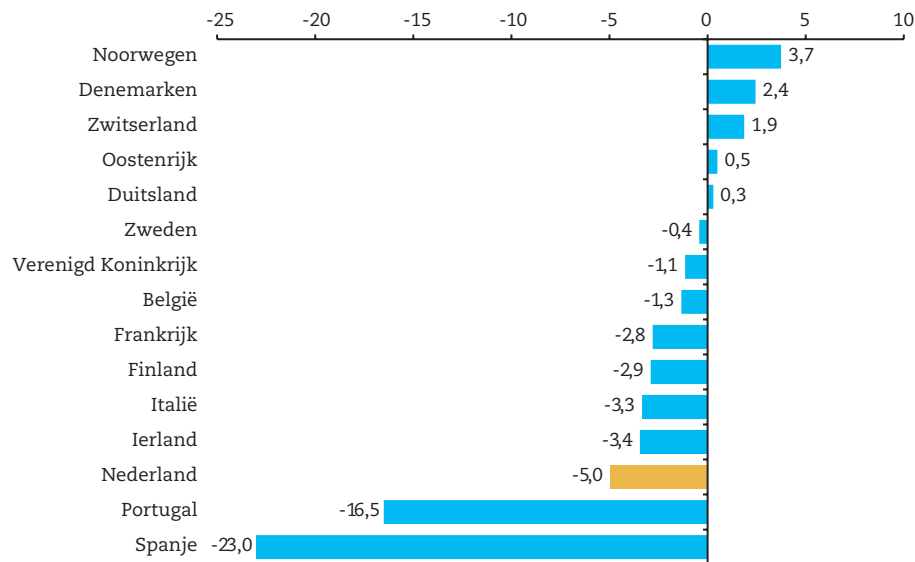
Figuur 1.1 Volumeontwikkeling¹ bouwproductie 2012 in vijftien West-Europese landen, procentuele verandering t.o.v. 2011

1 Prijzen 2012

Bron: Euroconstruct, EIB

Figuur 1.2 Verwachte volumeontwikkeling¹ bouwproductie 2013 in vijftien West-Europese landen, procentuele verandering t.o.v. 2012

1 Prijzen 2012

Bron: Euroconstruct, EIB

Hierna wordt zichtbaar hoe de grote Nederlandse en buitenlandse bouwers in het afgelopen jaar in financieel opzicht hebben gepresteerd. Tevens wordt wat dit betreft gekeken naar de meest recente ontwikkelingen in 2013.

Vandaag de dag wordt de meetlat niet alleen langs de financiële prestaties van ondernemingen gelegd. Daarnaast wordt steeds meer gelet op prestaties, die te maken hebben met 'Corporate Social Responsibility' (CSR). Veel grote ondernemingen, waaronder vrijwel alle grote binnenlandse en buitenlandse bouwconcerns, brengen behalve een financieel ook een CSR-verslag uit, waarin melding wordt gedaan van beleid, doelstellingen en prestaties met betrekking tot verantwoord maatschappelijk ondernemen. In hoofdstuk 6 wordt één aspect hiervan nader uitgelicht: de prestaties met betrekking tot duurzaam ondernemen.

2 Omzetontwikkeling

Na een lichte opleving in 2011 trad in 2012 wederom een sterke daling op van de bouwproductie. Als gevolg daarvan daalde ook de totale waarde van de omzetten van bouw- en bouwinstallatiebedrijven met gemiddeld 7,5% tot een bedrag van € 83,5 miljard¹. De krimp deed zich voor in alle segmenten van de markt; in het bijzonder in die van de nieuwbouw van woningen. De naar omzet gemeten tien grootste bouwconcerns kregen eveneens te maken met deze terugslag. De totale omzet van de grootste tien kwam in 2012 uit op een bedrag van € 25,8 miljard (zie tabel 2.1). Deze omzet was weliswaar lager dan in 2011, maar de daling bleef met 0,6% beperkt vergeleken met het marktgemiddelde. Dit komt omdat niet alle concerns voor hun omzet in even grote mate op de binnenlandse bouwmarkt of op alleen de bouw zijn aangewezen. Een aantal is nadrukkelijk in het buitenland actief (Boskalis, Van Oord, BAM) terwijl andere ook actief zijn buiten de bouw (TBI). Omzetzaling kan overigens ook worden beperkt of voorkomen door andere bedrijven over te nemen. De totale binnenlandse bouwomzet kwam in 2012 uit op € 15,8 miljard en daalde met 4,0% ten opzichte van 2011. De bouwomzet uit buitenland groeide echter met 5,2%, waardoor het totale omzetverlies van de groep als geheel in 2012 beperkt bleef (zie figuur 2.1).

Tabel 2.1 Omzetontwikkeling in 2012 van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns

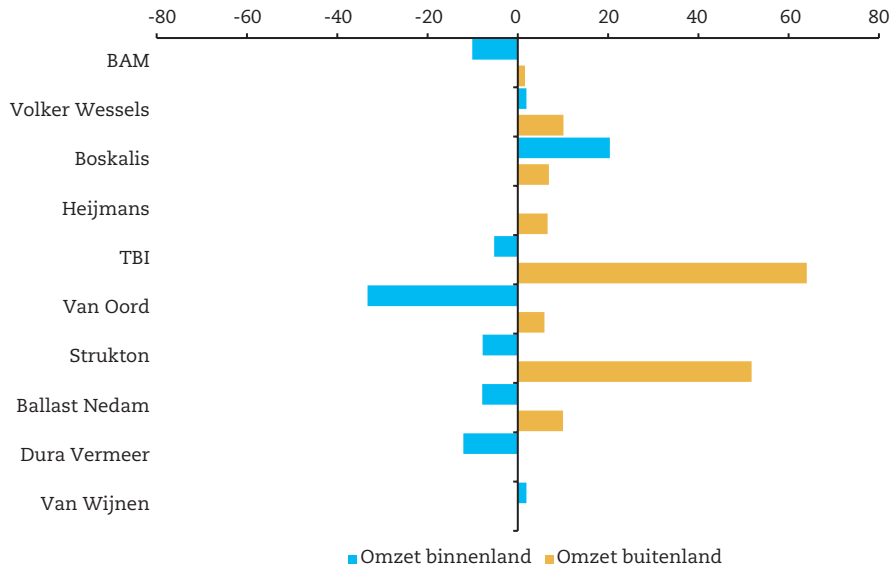
	Omzet 2012 (mln euro)	Groei in % t.o.v. 2011	Aandeel bouw (%)	Aandeel buitenland (%)
1 BAM	7.404	-3,8	87	57
2 Volker Wessels	4.892	3,8	82	24
3 Boskalis	3.095	10,2	73	75
4 Heijmans	2.318	-1,8	90	23
5 TBI	2.122	-2,3	52	3
6 Van Oord	1.676	-2,2	100	86
7 Strukton	1.354	2,8	81	14
8 Ballast Nedam	1.296	-6,2	83	11
9 Dura Vermeer	1.024	-12,1	98	0
10 Van Wijnen	633	1,9	97	0
Totaal	25.814	-0,6	83	39

Bron: EIB

In 2012 boekten de tien grootste Europese bouwconcerns een omzet van bij elkaar € 186 miljard. Ten opzichte van 2011 groeide de omzet met 2,5% nominaal (inclusief prijsveranderingen). Hierin is voor een goede vergelijking Hochtief, waarvan de omzet integraal in die van ACS begrepen is, buiten beschouwing gelaten. Tabel 2.2 laat zien hoe de ontwikkeling voor de afzonderlijke concerns was. De meeste bedrijven realiseerden groei. Alleen Strabag en FCC vormden hierop een uitzondering. Het leeuwendeel van de omzet komt uit bouw of bouwgerelateerde activiteiten. Tussen de concerns bestaan echter verschillen. De grote Europese bouwers zijn, vergeleken met de Nederlandse, in het algemeen meer internationaal geïntereerd. Het

1 CBS. Statline.

Figuur 2.1 Ontwikkeling binnenlandse en buitenlandse omzet van de grote Nederlandse bouwconcerns in 2012 t.o.v. 2011, jaarmutaties in procenten

Bron: EIB

Spaanse ACS is, na inlijving van het Duitse Hochtief, een concern met een sterke internationale focus; net als het Oostenrijkse Strabag. Deze internationale oriëntatie was in 2012 voor de meeste Europese concerns een belangrijke motor voor omzetgroei. Zouden de concerns alleen van hun thuismarkten afhankelijk zijn geweest, dan hadden de meeste in 2012 hun omzet zien dalen. Gemiddeld genomen daalden de thuisomzetten met 3,5%. De meeste bedrijven konden dit verlies compenseren door meer omzet uit het buitenland te halen. De buitenlandse omzetten groeiden met gemiddeld 17,5%. ACS is wat dit betreft een uitschieter. Net als bij landgenoot FCC daalde de binnenlandse omzet sterk, vooral als gevolg van de grote financiële problemen waarin het thuisland momenteel verkeert. De sterke groei van ACS is het gevolg van consolidatie van de cijfers van Hochtief, dat overigens zelf ook sterk op het buitenland is georiënteerd. Het buitenland reikt voor veel bedrijven verder dan Europa. Noord-Amerika, Afrika en Australië zijn werelddelen waar veel Europese concerns actief zijn. Figuur 2.2 geeft per concern een overzicht van de “interne” en “externe” groeiprestaties in 2012.

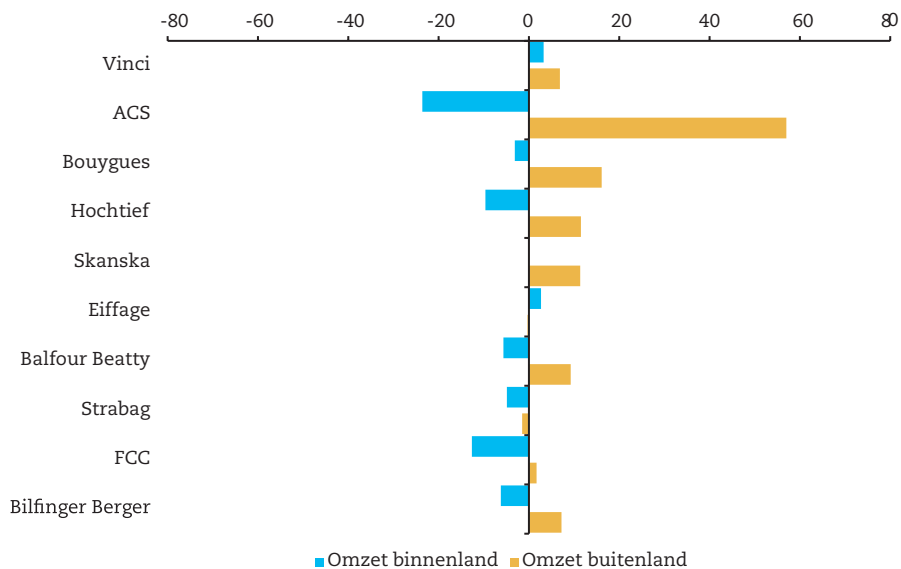
Tabel 2.2 Omzetontwikkeling in 2012 van de tien grootste Europese bouwconcerns

	Omzet 2012 (mln euro)	Groei in % t.o.v. 2011	Aandeel bouw (%)	Aandeel buitenland (%)
1 Vinci	38.634	4,5	86	37
2 ACS	38.396	4,1	77	84
3 Bouygues	33.547	2,6	71	34
4 Hochtief	25.528	9,6	91	93
5 Skanska	15.078	7,7	90	76
6 Eiffage	14.035	2,2	55	15
7 Balfour Beatty	13.413	1,2	70	50
8 Strabag	12.983	-5,3	85	94
9 FCC	11.152	-5,1	48	56
10 Bilfinger Berger	8.635	1,9	58	64
Totaal¹	185.873	2,5	67	55

1 Exclusief Hochtief

Bron: EIB

Figuur 2.2 Ontwikkeling binnenlandse en buitenlandse omzet van de grote Europese bouwconcerns in 2012 t.o.v. 2011, jaaromzetmutaties in procenten

Bron: EIB

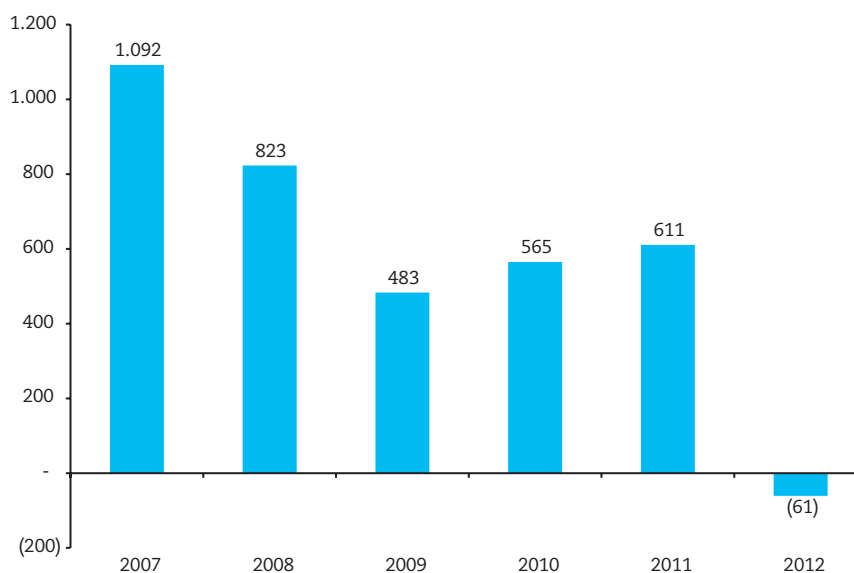

3 Winstontwikkeling

De winstontwikkeling van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns toont de sporen van de financiële crisis die de sector nog steeds in zijn greep heeft. Voor het uitbreken van de crisis werd op een omzet van iets meer dan € 27 miljard een netto winst behaald van ruim € 1 miljard (4,0%). Vijf jaar later is de winst omgeslagen in een verlies van € 61 miljoen op een omzet die nominaal € 1,7 miljard lager lag dan in 2007 (zie figuur 3.1). Dit verlies kwam op rekening van vier concerns: BAM, Ballast Nedam, Heijmans en Volker Wessels (zie tabel 3.1). Met uitzondering van de natte waterbouwers Boskalis en Van Oord, die traditiegetrouw de lijst aanvoeren, zijn de marges van de overige bedrijven, die nog wel een winst boekten, flinterdun.

Figuur 3.1 Ontwikkeling van de netto winst van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns, 2007-2012, miljoen euro

Bron: EIB

Tabel 3.1 Netto winst en netto winstmarges in 2012 en 2011 van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns

	Netto resultaat (mln euro)		Netto resultaat (% omzet)	
	2012	2011	2012	2011
1 Boskalis	250	254	8,1	9,0
2 Van Oord	98	118	5,9	6,9
3 Strukton	18	14	1,3	1,1
4 TBI	6	24	0,3	1,1
5 Van Wijnen	4	8	0,6	1,3
6 Dura Vermeer	3	13	0,3	1,1
7 Ballast Nedam	-41	9	-3,2	0,6
8 Heijmans	-89	-38	-3,9	-1,6
9 Volker Wessels	-123	81	-2,5	1,7
10 BAM	-187	126	-2,5	1,6
Totaal	-61	611	-0,2	2,4

Bron: EIB

Tabel 3.2 Netto winst en netto winstmarges in 2012 en 2011 van de tien grootste Europese bouwconcerns

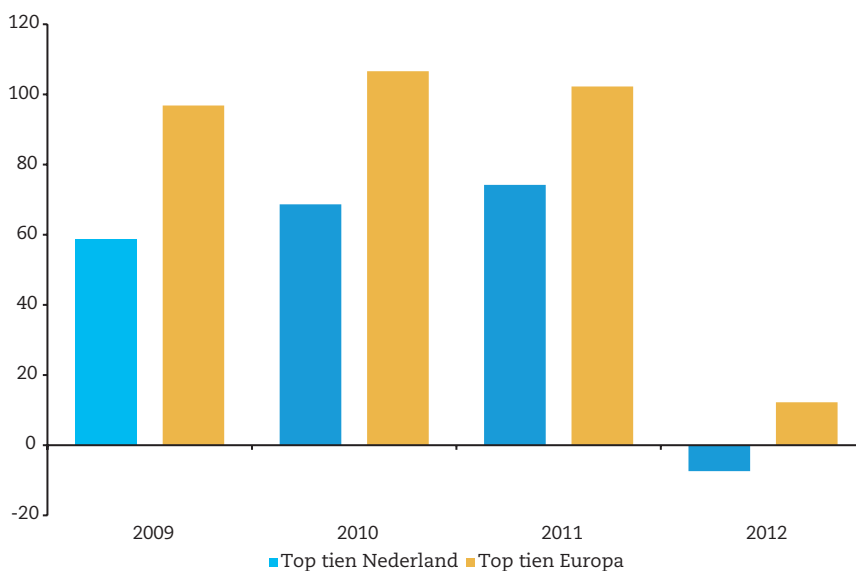
	Netto resultaat (mln euro)		Netto resultaat (% omzet)	
	2012	2011	2012	2011
1 Vinci	1.917	1.904	5,0	5,2
2 Bouygues	728	1.237	2,2	3,8
3 Skanska	334	852	2,2	6,4
4 Bilfinger Berger	275	394	3,2	4,6
5 Eiffage	257	263	1,8	1,9
6 Hochtief	155	-168	0,6	-0,7
7 Strabag	110	239	0,8	1,7
8 Balfour Beatty	54	223	0,4	1,7
9 FCC	-1.028	108	-9,2	0,9
10 ACS	-1.926	962	-5,0	3,4
Totaal¹	721	6.182	0,4	3,6

1 Exclusief Hochtief

Bron: EIB

Ook de grootste buitenlandse concerns hebben in 2012 aan winstgevendheid sterk ingeboet. De totale netto winst kwam in 2012 uit op een bedrag € 721 miljoen; minder dan een half procent van de totale omzet. Het winstbedrag werd vooral gedrukt door de gang van zaken bij de Spaanse concerns ACS en FCC. Deze bedrijven leden in 2012 aanzienlijke verliezen van meer dan € 1 miljard (zie tabel 3.2). De verliezen hadden overigens niet alleen betrekking op de bouw. De overige acht, die wel een positief resultaat boekten, zagen de winsten zowel nominaal als relatief (ten opzichte van de omzet) sterk teruglopen. Alleen Vinci kon zich hieraan onttrekken. Hochtief wist vanuit een verliessituatie in 2011 in 2012 weer een positief resultaat te bereiken. Sinds het uitbreken van de crisis is het winstniveau van de Nederlandse concerns in het algemeen gedaald ten opzichte van vlak voor de crisis. Bij de Europese concerns was dit veel minder het geval. Het afgelopen jaar was echter een jaar, waarin de winstgevendheid van zowel de Nederlandse als de Europese concerns flinke averij heeft opgelopen (zie figuur 3.2).

Figuur 3.2 Nominale ontwikkeling van de netto winsten van de tien grootste Nederlandse en Europese bouwconcerns, indices (2008=100)

Bron: EIB

De rendementen van de Nederlandse concerns daalden in 2012 in het voetspoor van hun winstmarges. De rentabiliteit van het totale vermogen (return on investment) daalde van gemiddeld 3,9% in 2011 naar minder dan 1% in 2012 (zie tabel 3.3). De rentabiliteit op het eigen vermogen liep terug van 10,9% tot -1,2%. Voor veel bedrijven was de afwaardering van hun vastgoedportefeuilles een belangrijke oorzaak van de gedaalde rendementen. Boskalis en Van Oord hebben door hun kernactiviteiten weinig last van de slechte gang van zaken op de markten van onroerend goed, en tonen nog steeds de hoogste rendementen. Toch is ook bij deze bedrijven sprake van een lichte rentabiliteitsdaling. Geheel ongevoelig voor de crisis zijn zij niet, omdat in sommige segmenten van hun mondiale markten publieke opdrachtgevers minder middelen beschikbaar kunnen stellen voor investeringen in de natte infrastructuur.

Tabel 3.3 Return on investment en return on equity van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns in 2012 en 2011, procenten

	Return on investment		Return on equity	
	2012	2011	2012	2011
1 BAM	-1,5	3,1	-20,3	10,8
2 Volker Wessels	-2,4	3,1	-19,8	8,6
3 Boskalis	6,1	6,8	13,2	14,7
4 Heijmans	-5,6	-1,8	-27,6	-9,1
5 TBI	1,4	3,4	2,3	9,1
6 Van Oord	5,1	6,2	14,6	18,6
7 Strukton	3,5	4,5	8,7	7,7
8 Ballast Nedam	-3,5	2,3	-31,3	5,3
9 Dura Vermeer	1,0	3,0	2,2	9,8
10 Van Wijnen	3,1	4,4	4,8	9,4
Totaal	0,9	3,9	-1,2	10,6

Bron: EIB

Tabel 3.4 Return on investment en return on equity van de tien grootste Europese bouwconcerns in 2012 en 2011, procenten

	Return on investment		Return on equity	
	2012	2011	2012	2011
1 Vinci	4,3	4,4	13,6	14,0
2 ACS	-1,5	4,5	-33,7	15,5
3 Bouygues	2,9	4,6	7,2	12,8
4 Hochtief	2,8	0,7	3,7	-4,1
5 Skanska	3,5	12,3	14,8	38,8
6 Eiffage	3,8	3,6	11,5	11,2
7 Balfour Beatty	1,8	4,2	3,4	14,7
8 Strabag	2,3	3,3	3,5	7,6
9 FCC	-3,2	2,3	-59,7	3,7
10 Bilfinger Berger	4,6	5,6	13,5	22,0
Totaal¹	2,0	4,4	1,7	14,2

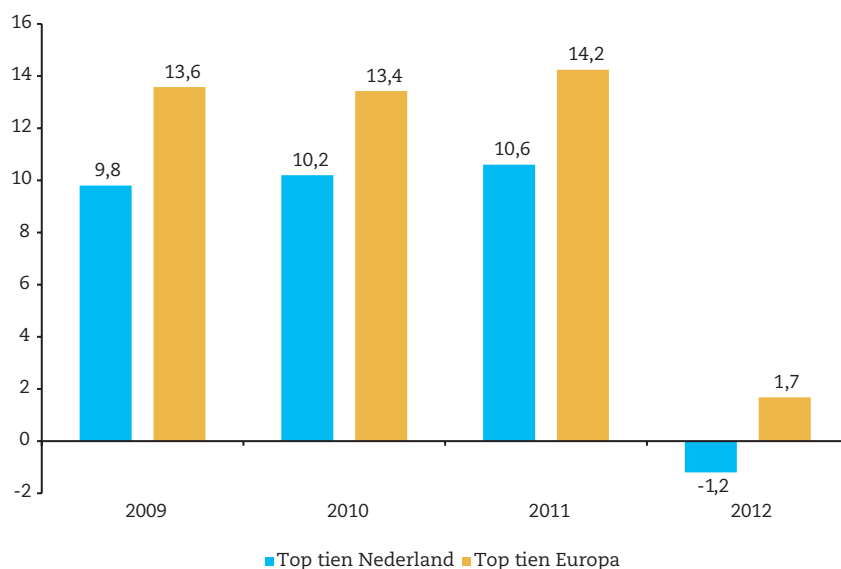
1 Exclusief Hochtief

Bron: EIB

De grote Europese bouwconcerns tonen wat de rentabiliteit betreft in grote lijnen dezelfde ontwikkeling als de Nederlandse concerns: een sterke verslechtering van 2011 op 2012. De return on investment daalde van gemiddeld 4,4% tot 2,0% en de return on equity slook van 14,2% tot 1,7% (zie tabel 3.4).

De rendementsdaling, in het bijzonder die op het eigen vermogen, werd voor een belangrijk deel teweeggebracht door de grote verliezen van ACS en FCC. Echter, ook bij de overige bedrijven (Hochtief uitgezonderd) was sprake van een soms aanzienlijke teruggang (Skanska, Bouygues, Balfour Beatty, Bilfinger Berger). Figuur 3.3 laat de ontwikkeling zien van de rentabiliteit van het eigen vermogen van de Nederlandse en van de Europese concerns sinds 2009. De Europese concerns renderen gemiddeld genomen beter dan de Nederlandse, maar zijn niet minder gevoelig voor de slechte conjunctuur.

Figuur 3.3 Ontwikkeling van de return on equity van de tien grootste Nederlandse en Europese bouwconcerns in 2009-2012, procenten

Bron: EIB

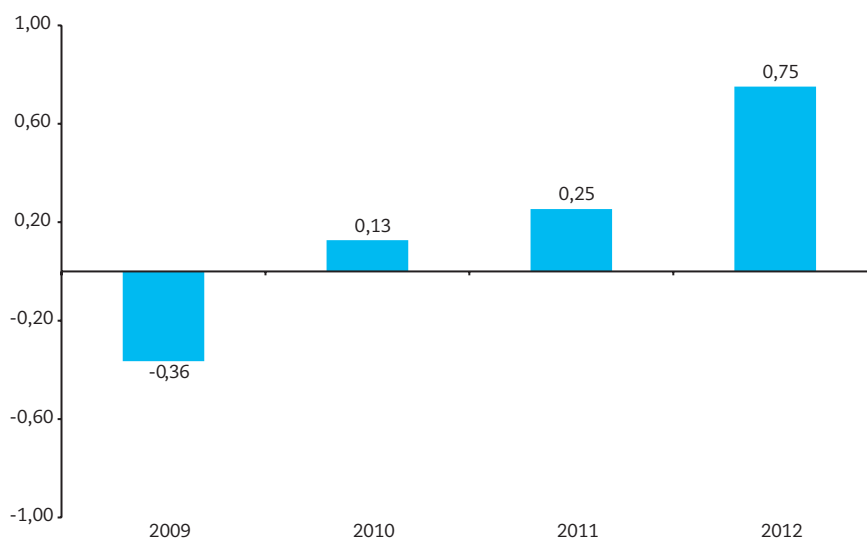
4 Financiële weerstand

Het lichte herstel van de markt in 2011 heeft in 2012 geen vervolg gekregen. Het tegendeel was het geval. De productie daalde in 2012 scherp waarmee de crisis zich sinds 2009 na een korte onderbreking heeft voortgezet. De jaren van economische tegenspoed hebben inmiddels een wissel getrokken op de financiële weerstand van veel bouwbedrijven. Het aantal faillissementen bereikte in 2012 met 1.500 een recordhoogte. Ook de bouwconcerns kunnen zich niet aan de malaise onttrekken, hoewel de impact niet voor alle bedrijven even sterk is. De hiervoor gebruikelijke financiële indicatoren tonen dit aan. De financiële conditie van de concerns is hierna weergegeven met behulp van vier kengetallen voor de solvabiliteit en liquiditeit:

- leverage ratio²
- ratio garantievermogen - totaal vermogen³
- interest coverage ratio⁴
- capital value coverage ratio⁵

De leverage ratio (figuur 4.1) laat zien hoe de omvang van de netto schuld (het totaal van rentedragende schulden verminderd met de liquide middelen) zich verhoudt tot het resultaat voor aftrek van belasting, rente en afschrijvingen (EBITDA). Verstrekkers van kredieten letten scherp op deze verhouding om zicht te krijgen op de mate waarin de uitgeleende gelden uit de

Figuur 4.1 Ontwikkeling van de leverage ratio van de grootste Nederlandse bouwconcerns, 2009-2012, fracties

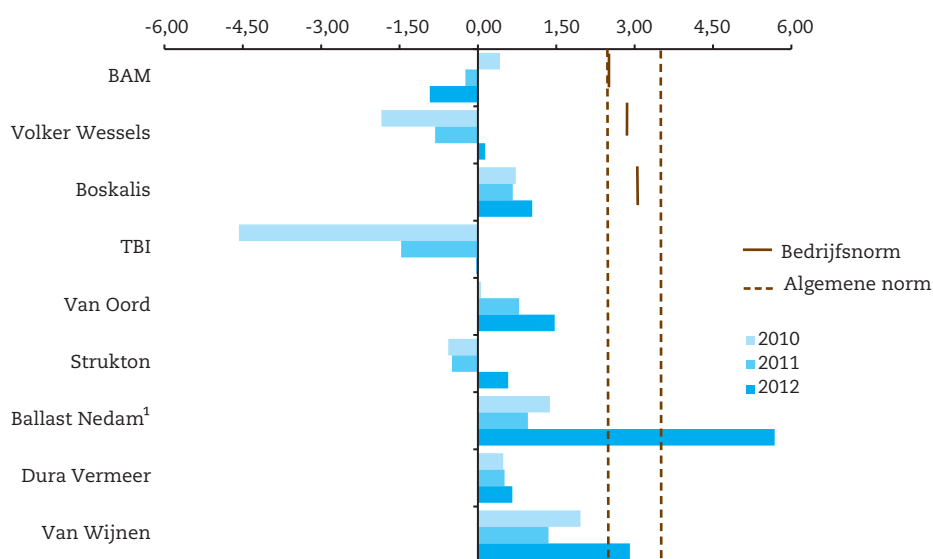

Bron: EIB

- 2 De verhouding tussen netto schuldkapitaal (op recourse basis) en EBITDA (resultaat voor belasting, rentebetaling, afschrijvingen en overige waardeverminderingen).
- 3 Het garantievermogen bestaat uit het eigen vermogen en het deel van het vreemd vermogen dat bij insolventie is achtergesteld ten opzichte van het overige vreemd vermogen.
- 4 De verhouding tussen EBIT (operationele resultaat) en de rentebetalingen (recourse en non-recourse).
- 5 De verhouding tussen langdurig ter beschikking staand vermogen en vermogen dat kortstondig in productiemiddelen is vastgelegd.

cashflow worden gedekt. Daarbij worden grenzen gesteld waarbinnen de ratio zich mag bewegen. Deze grenzen zijn niet voor alle bedrijven dezelfde. Hierover kunnen zij met de banken afzonderlijke afspraken maken. In het algemeen komen deze afspraken er op neer dat de netto schuld niet hoger mag zijn dan 2,5 à 3,5 keer EBITDA. Projectkredieten, die meestal op non-recourse basis worden afgesloten, maken hier geen deel van uit⁶. De netto schuld van de concerns bedroeg in 2012 in totaal € 983 miljoen; 2½ keer meer dan in 2011⁷. EBITDA beliep in 2012 € 1,3 miljard en daalde ten opzichte van 2011 met 14%. Een toegenomen netto schuld en een afgenomen EBITDA resulteerde in 2012 in een verslechtering van de leverage. Sinds het uitbreken van de crisis is de leverage ratio van de concerns gemiddeld genomen verslechterd, overigens zonder dat de kritische grenswaarden zijn overschreden. De uitkomsten zijn niet voor alle bedrijven gelijk (zie figuur 4.2). Bedrijven waar de leverage

Figuur 4.2 Leverage ratio van de negen grootste Nederlandse bouwconcerns in 2010, 2011 en 2012, fracties

1 Ballast Nedam 2012: 17,50

Bron: EIB

ratio betrekkelijk sterk gestegen is, zijn TBI, Ballast Nedam en Van Wijnen. Bij de andere bedrijven was de stijging minder sterk. BAM was het enige bedrijf waar de leverage daalde als gevolg van een betrekkelijk grote negatieve netto schuldpositie (de liquiditeiten overtroffen de rentedragende recourse leningen in ruime mate).

De verliezen, die sommige concerns in 2012 hebben geleden, leidden tot een krimp van het gezamenlijke garantievermogen met ruim 8%. Het totaal geïnvesteerde vermogen daalde minder sterk, waardoor het aandeel van het garantievermogen in het totale vermogen iets terugliep: van 27% tot 26%. De streefwaarden van veel bedrijven liggen tussen 20% en 25%. Alleen Strukton, Dura Vermeer, Heijmans en Van Wijnen slaagden er in deze streefwaarden te bereiken. Een aandeel van het garantievermogen van 30% wordt voor de reguliere bouw als solide beschouwd. Voor zeer risicovolle sectoren is 50% het uitgangspunt. Boskalis, TBI, Van Oord en Van Wijnen scoren in dit opzicht goed (zie figuur 4.3).

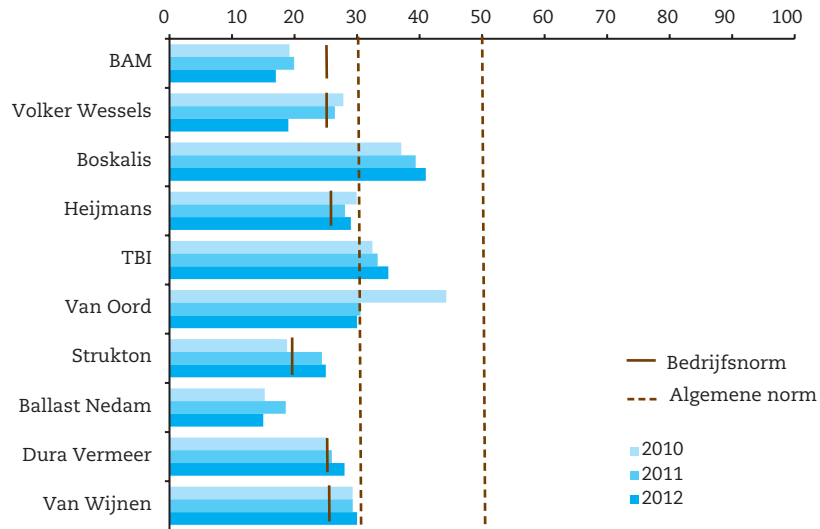
De interest coverage ratio of rentedekkingsfactor laat zien in hoeverre het resultaat voor belas-

⁶ Een non-recourse lening is een lening met onderpand of ander zakelijk recht als zekerheid, en waarvoor de leningnemer bij insolventie niet hoofdelijk kan worden aangesproken op een eventuele restschuld.

⁷ Exclusief Heijmans.

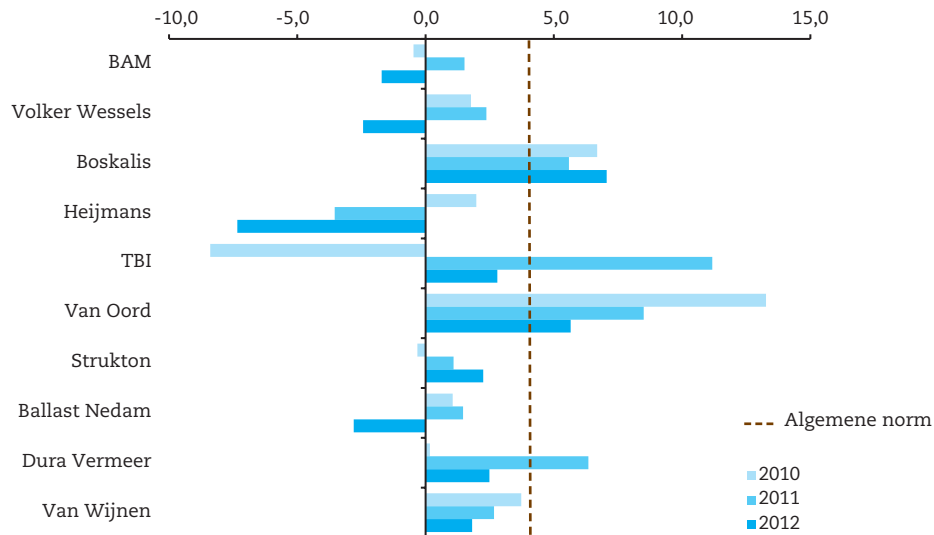

Figuur 4.3 Aandeel garantievermogen in het totale vermogen van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns in 2010, 2011 en 2012, procenten

Bron: EIB

Figuur 4.4 Interest coverage ratio van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns in 2010, 2011 en 2012, fracties

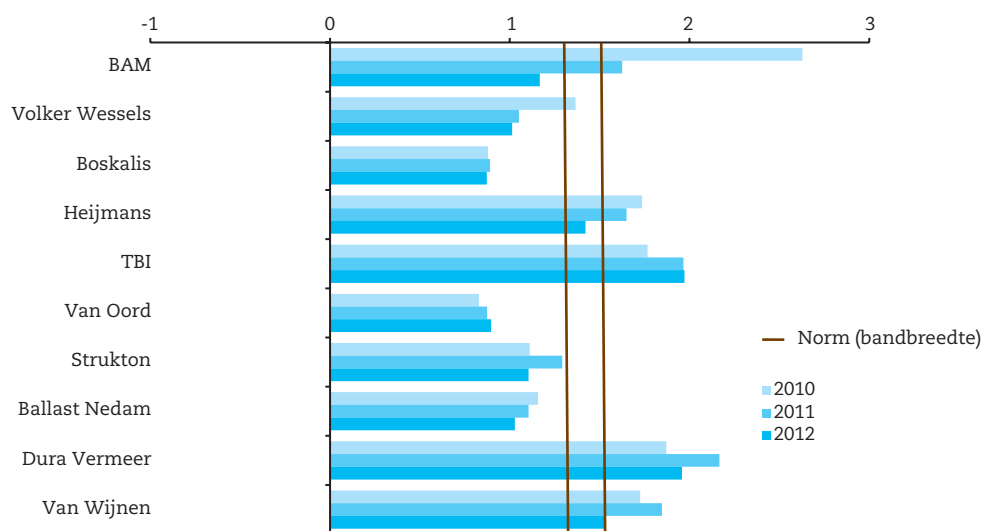

Bron: EIB

ting en rentebetalingen (EBIT) groot genoeg is om daarmee de rentebetalingen te kunnen dekken. Het gaat hier om alle rentebetalingen die te maken hebben met rentedragend vreemd vermogen (zowel recourse als non-recourse). De streefwaarde voor de rentedekkingsfactor is 4. Deze waarde is in 2012 slechts door een beperkt aantal bedrijven bereikt (zie figuur 4.4). Als gevolg van de geleden verliezen daalde de rentedekkingsfactor gemiddeld genomen sterk: van 3,0 in 2011 tot 0,7 in 2012. De daling tekent zich vooral af bij de bedrijven die in 2012 in een verliessituatie terechtkwamen. Echter, ook bij bedrijven die nog wel een positief resultaat hadden, trad door margedruk een daling van de dekkingsfactor op. Boskalis is hier een positieve uitzondering.

Lopende projecten vergen voldoende beschikbaarheid van werkkapitaal. Om zowel liquiditeits- als solvabiliteitsproblemen te voorkomen, is een strikt werkkapitaalbeheer in economische zware tijden belangrijker dan ooit. Een maatstaf voor voldoende beschikbaarheid van netto werkkapitaal is de capital value coverage ratio. Hiermee komt tot uitdrukking in welke mate voor de financiering van onderhanden projecten voldoende langlopende middelen beschikbaar zijn⁸. Een streefwaarde van 1,3 à 1,5 betekent dat lange termijn financieringsmiddelen het vermogensbeslag in duurzame productiemiddelen met 30% tot 50% overtreffen. Dit surplus kan worden benut voor financiering van lopende projecten, waaruit financiële middelen weer betrekkelijk snel beschikbaar komen. De capital value coverage ratio toont een neerwaartse ontwikkeling. Net als in 2011 daalde ook in 2012 de dekking: van gemiddeld 1,2 tot 1,0. Het vermogensbeslag in vaste activa nam met ruim 4% toe, terwijl de beschikbaarheid van lang vermogen met bijna 9% daalde. De teruggang is relatief sterk bij bedrijven als BAM en Volker Wessels. Bedrijven met een relatief sterke werkkapitaalpositie zijn Heijmans, TBI, Dura Vermeer en Van Wijnen (zie figuur 4.5).

Figuur 4.5 Capital value coverage ratio van de tien grootste Nederlandse bouwconcerns in 2010, 2011 en 2012, fracties

Bron: EIB

⁸ Onder werkkapitaal wordt hier het netto werkkapitaal verstaan: het surplus van op lange termijn beschikbare financiële middelen, dat kan worden aangewend voor de financiering van de lopende productie (voorraden, onderhanden projecten en debiteuren).

5 Vooruitzichten

De meeste thuismarkten van de bouwconcerns tonen nog steeds tekenen van krimp. In 2013 loopt de procentuele productiedaling uiteen van -23,0 in Spanje tot -0,4 in Zweden. Ook de Nederlandse bouwmarkt (-5,0) maakt geen uitzondering op deze negatieve ontwikkeling. Alleen de Duitse en Oostenrijkse bouwmarkten laten een lichte groei zien. In 2014 wordt over het geheel genomen een bescheiden groei verwacht, die zich echter niet in alle markten (Frankrijk, Spanje) zal voordoen⁹. De resultaten in de eerste helft van 2013 weerspiegelen grotendeels de malaise die zich nationaal en internationaal van de bouw heeft meester gemaakt. Sommige concerns blijken hier meer last van te hebben dan andere. In Nederland realiseerden zes van de tien concerns over de eerste zes maanden van 2013 een omzet van € 8,9 miljard; een daling van 4,5% ten opzichte van dezelfde periode een jaar terug. Heijmans, Ballast Nedam en Volker Wessels boekten de grootste teruggang. Boskalis was de enige van de zes met een omzetgroei (zie tabel 5.1). Het totale resultaat over het eerste halfjaar kwam uit op € 195 miljoen positief, waar over dezelfde periode in 2012 nog sprake was van een verlies. Boskalis heeft een betrekkelijk groot aandeel in het resultaat. Ballast Nedam meldde als enige een verlies.

Ook de meerderheid van de buitenlandse concerns had in de eerste helft van 2013 te maken met een krimpende omzet. De totale halfjaaronzet kromp met 0,4%. Bedrijven met een sterke omzetkrimp waren FCC en Strabag. Hochtief, Vinci, Skanska en ACS (dankzij Hochtief) boekten een omzettoename (zie tabel 5.2). Over het eerste halfjaar beliep het behaalde netto resultaat een bedrag van € 798 miljoen; minder dan 1% van de omzet. De winstgevendheid werd gedrukt door een relatief groot verlies van het Spaanse FCC. Strabag en Balfour Beatty boekten eveneens verlies, waarvan Strabag voor het tweede achtereenvolgende eerste halfjaar. Veel bedrijven waren medio 2013 nog tamelijk onzeker over hoe in de tweede helft van het jaar de zaken zullen gaan.

Tabel 5.1 Ontwikkeling van de omzet en het netto resultaat in het eerste halfjaar van 2013 van vijf grote Nederlandse bouwconcerns, miljoen euro

	Omzet eerste helft 2013	Groei t.o.v. eerste helft 2012 (%)	Netto resultaat eerste helft 2013	Netto resultaat eerste helft 2012
BAM	3.232	-2,8	16	-249
Volker Wessels	2.065	-9,7	43	17
Boskalis	1.566	11,8	123	102
Heijmans	988	-14,3	9	16
Strukton	597	1,0	7	19
Ballast Nedam	496	-13,7	-3	0
Totaal	8.944	-4,5	195	-95

Bron: EIB

9 Euroconstruct. The European Construction Outlook. Praag, 2013.

Tabel 5.2 Ontwikkeling van de omzet en het netto resultaat in het eerste halfjaar van 2013 van de tien grootste Europese bouwconcerns, miljoen euro

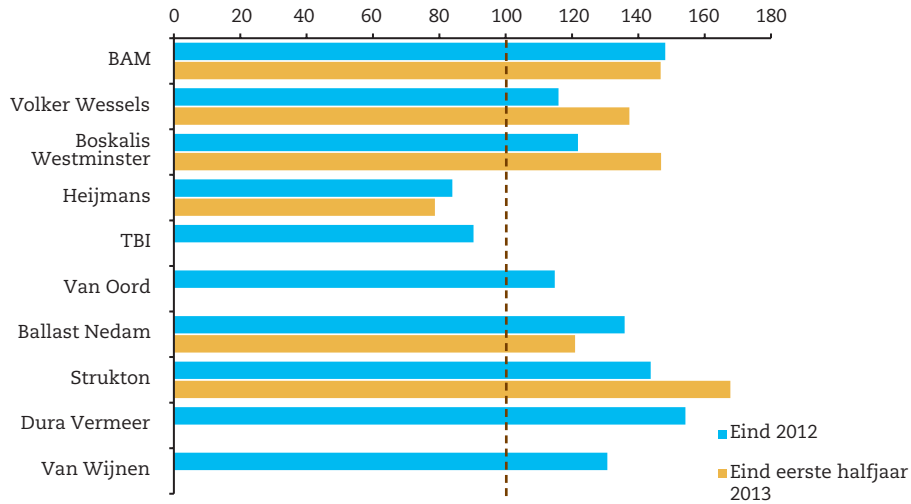
	Omzet eerste helft 2013	Groei t.o.v. eerste helft 2012 (%)	Netto resultaat eerste helft 2013	Netto resultaat eerste helft 2012
Vinci	18.711	4,3	748	785
Bouygues	15.207	-1,9	188	278
ACS	19.121	1,5	357	-1.233
Hochtief	12.610	5,0	126	-51
Eiffage	6.527	-1,3	58	51
Strabag	5.159	-9,5	-105	-157
Skanska	7.200	3,6	161	116
Balfour Beatty	5.787	-2,6	-69	92
FCC	3.134	-13,7	-608	53
Bilfinger Berger	4.029	-1,2	68	162
Totaal¹	84.875	-0,4	798	147

1 Exclusief Hochtief, waarvan de resultaten begrepen zijn in die van ACS

Bron: EIB

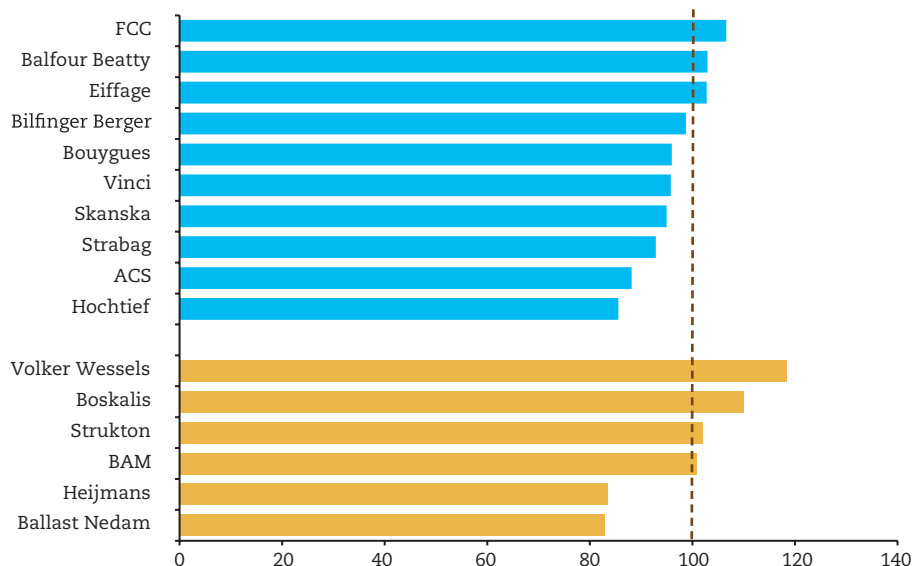
Eind 2012 had het orderboek van de Nederlandse concerns een totale waarde van € 32 miljard; € 2 miljard minder dan een jaar geleden. Ten opzichte van de omzet van 2012 overtrof de waarde van het orderboek die van de omzet met 25%. In 2011 was die 'overwaarde' nog 35%. De meeste concerns hadden eind 2012 meer omzet in portefeuille dan aan omzet in dat jaar werd gerealiseerd. Deze overwaarde was betrekkelijk groot voor Dura Vermeer, BAM en Strukton (zie figuur 5.1). Uit de halfjaarberichten van sommige concerns kan de voortgang van de orderportefeuille in 2013 worden afgelezen. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat de orderpositie van Volker Wessels er behoorlijk op vooruit is gegaan, net als die van Boskalis en Strukton. De totale waarde van de orderboeken van de zes concerns, die een halfjaarbericht publiceren, lag halverwege 2013 3,2% hoger dan een jaar terug. De orderportefeuilles van de buitenlandse concerns telden eind 2012 op tot een nominale waarde van € 219 miljard; een daling van 2,5% ten opzichte van eind 2011. Vergelijken we de orderpositie van de bedrijven halverwege 2013 met die in dezelfde periode van 2012 dan blijkt bij de meeste buitenlandse concerns sprake van een teruggang. Alleen FCC boekte een verbetering terwijl Balfour Beatty en Eiffage hun positie wisten te consolideren. Ter vergelijking zijn in figuur 5.2 ook de zes Nederlandse concerns, waarvoor deze gegevens bekend zijn, opgenomen.

Figuur 5.1 Nominale waarde orderportefeuilles eind 2012 en eind eerste half jaar 2013 van de tien grootste bouwconcerns als percentage van de omzet in 2012

Bron: EIB

Figuur 5.2 Nominale waarde orderportefeuilles grootste bouwconcerns eind eerste halfjaar 2013 ten opzichte van hetzelfde moment in 2012, procenten

Bron: EIB

---

6 Duurzaam ondernemen

6.1 Inleiding

Duurzaamheid heeft voor bouwbedrijven een tweeledige betekenis. Als producent leveren de bedrijven een bijdrage aan de inrichting van een duurzame leefomgeving wanneer zij bouwwerken maken die voldoen aan criteria volgens, bijvoorbeeld, het BREEAM-duurzaamheidscertificaat. Duurzaamheid is in dit opzicht een marktopportunity, die op dit moment voor veel bedrijven goed is voor circa 10% van de omzet¹⁰. De andere betekenis heeft te maken met het productieproces van de bedrijven zelf. Bij de productie van bouwwerken wordt, net als in veel andere productieprocessen, de leefomgeving (het milieu) belast. Het duurzaamheidsvraagstuk in de bouw heeft dus een input- en een outputkant. Hier gaat de aandacht uit naar de inputkant. Welke prestaties leveren de grote concerns om hun activiteiten op een duurzame wijze uit te voeren en in hoeverre verschillen zij daarin ten opzichte van elkaar?

Dat duurzaamheid bij veel bedrijven serieuze aandacht heeft, blijkt onder andere uit het feit dat alle hier vergeleken concerns naast hun financieel verslag jaarlijks ook een duurzaamheidsverslag uitbrengen. Duurzaamheid is een factor die voor de bedrijven van belang kan zijn bij het verwerven van opdrachten. Sommige opdrachtgevers, meestal publieke, selecteren meer dan eens op duurzaamheidscriteria of nemen deze op bij de prekwalificatie van hun potentiële opdrachtnemers. Wanneer opdrachtgevers kwaliteitscriteria (EMVI-economisch meest voordeelige aanbidding) laten meewegen bij de gunning van hun opdrachten, maken duurzaamheidscriteria daar in belangrijke mate deel van uit. Ten opzichte van andere criteria is duurzaamheid, opgenomen in 72% van de EMVI-aanbestedingen, naar verhouding het belangrijkste criterium. De CO₂-prestatieladder is een voorbeeld van een toetsingsinstrument dat in dit kader door opdrachtgevers wordt toegepast¹¹.

De duurzaamheidsverslagen zijn de bron voor de hiernavolgende vergelijking. Onderwerpen op het gebied van een duurzame bedrijfsvoering zijn in de verslagen onderdeel van een bredere verantwoording voor uiteenlopende sociale aspecten als veiligheid, gezondheid en opleiding en scholing van de medewerkers. Hier zijn de verslagen vooral gescreend op kwantitatief meetbare en vergelijkbare prestaties op het gebied van energieverbruik, milieubelasting en veiligheid.

6.2 Global Reporting Initiative

In een duurzame economie combineren bedrijven langdurige winstgevendheid met integer gedrag, maatschappelijke verantwoordelijkheid en zorg om het milieu¹². Het Global Reporting Initiative (GRI) stelt zich ten doel om bedrijven en organisaties te bewegen deze doelstelling integraal onderdeel te laten zijn van hun bedrijfsvoering en hierover op een gestructureerde wijze te laten rapporteren. Het heeft hiervoor een raamwerk van richtlijnen opgesteld dat bedrijven kunnen gebruiken. De bedrijven kunnen op grond van de richtlijnen op verschillende niveaus hun rapportages opstellen, variërend van laag (niveau C) tot hoog (niveau A). De niveaus worden door de bedrijven zelf vastgesteld (self declared), maar kunnen die ook extern laten valideren (assurance). In dat geval wordt een '+' aan de niveauletter toegevoegd¹³. Een voordeel van de GRI-richtlijnen is dat bedrijven onderling kunnen worden vergeleken op hun prestaties met betrekking tot duurzame bedrijfsvoering. Vrijwel alle Nederlandse en buitenlandse concerns publiceren jaarlijks een duurzaamheidsverslag. Van de Nederlandse concerns zijn er zes die het verslag van een applicatieniveau volgens de GRI-richtlijnen voorzien, waarvan drie extern geverifieerd. Strukton is van plan dit op korte termijn te gaan doen. Ook van de buitenlandse

---

10 EIB. *Bouw in beeld 2012-2013*. Amsterdam, 2013.

11 EIB. *EMVI*, tenzij... Amsterdam, 2013.

12 Global Reporting Initiative, 2013. Een internationale netwerkorganisatie, waarvan het secretariaat gevestigd is in Amsterdam.

13 De toevoeging '+' houdt in dat de duurzaamheidsverslaglegging extern is gewaarmerkt. Indien deze toevoeging ontbreekt is het applicatieniveau op eigen aangeven gebaseerd.

concerns zijn er zes die bij hun verslaglegging de GRI-richtlijnen volgen. Vier van hen vermelden hierbij het applicatieniveau (zie tabel 6.1).

Tabel 6.1 Tien grootste Nederlandse en buitenlandse concerns naar vermelding van het GRI-Application Level

	GRI-Applicatieniveau		GRI-Applicatieniveau
BAM	A+	Vinci	Y ¹
Volker Wessels	B+	Bouygues	Y ¹
Boskalis	B	ACS	A+
Heijmans	B+	Hochtief	B+
TBI	C	Eiffage	-
Van Oord	-	Strabag	-
Strukton	-	Skanska	-
Ballast Nedam	-	Balfour Beatty	A
Dura Vermeer	C	FCC	A+
Van Wijnen	-	Bilfinger Berger	-

1 Volgt de GRI-richtlijnen zonder vermelding van het applicatieniveau
 - Niet bekend of nog niet gereed

Bron: EIB

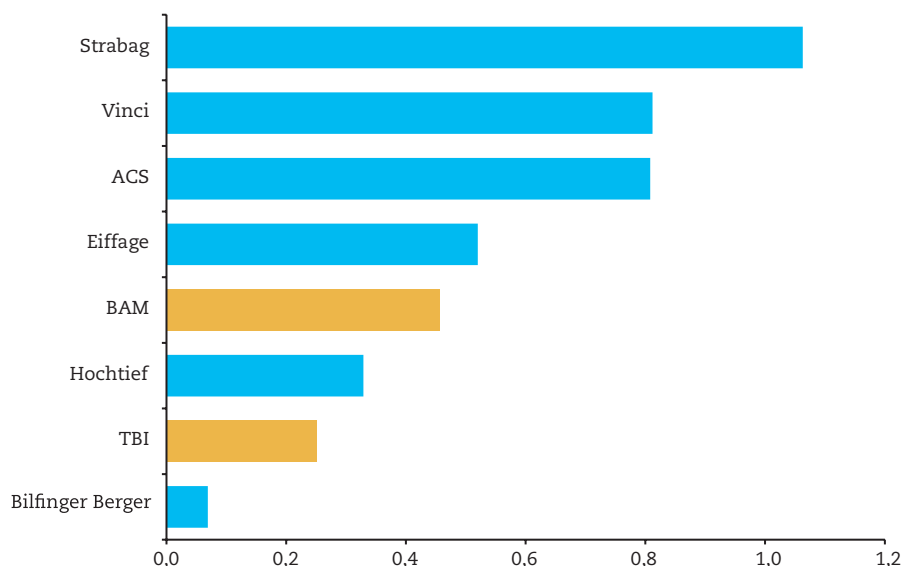
6.3 Energieverbruik

Het energieverbruik van de concerns kan, afhankelijk van het type energiedrager, in uiteenlopende eenheden tot uitdrukking worden gebracht. Niet alle twintig concerns zijn hierin even consequent. Van negen concerns kon het energieverbruik onder één noemer worden gebracht door het totale verbruik uit te drukken in terajoule. De negen verbruikten in 2012 in totaal 1,3 miljoen terajoule (TJ) aan energie. Dit is vrijwel gelijk aan 1 TJ per miljoen euro omzet. Het verbruik omvat het productieproces, inclusief brandstofverbruik van vervoermiddelen en energieverbruik van gebouwen en kantoren. Het energieverbruik van ingekochte grondstoffen en materialen is hierin niet begrepen. Figuur 6.1 geeft een beeld van het energieverbruik van de afzonderlijke bedrijven, waarbij het verbruik is uitgedrukt in aantal terajoules per miljoen euro omzet. De concerns zijn gerangschikt in volgorde van het relatieve verbruik in 2012. Het energieverbruik houdt veel minder verband met de grootte van de bedrijven (uitgedrukt in termen van omzet) dan met de uitgevoerde activiteiten. Het Spaanse FCC is in de vergelijking niet opgenomen, omdat het concern door de productie van cement en de activiteiten in de afvalverwerking een aanzienlijk hoger energieverbruik heeft dan de rest. Het energieverbruik van FCC bedraagt bijna 4 TJ per miljoen euro omzet. Het energieverbruik is bij de meeste concerns in de afgelopen jaren iets gedaald. De economische teruggang heeft hierbij een rol gespeeld, naast bezuiningsprogramma's op het gebied van energieverbruik. In de vergelijking konden twee Nederlandse concerns worden opgenomen: BAM en TBI. Het energieverbruik van BAM bedroeg in 2012 0,46 TJ per miljoen euro omzet, dat van TBI 0,26. Ter vergelijking: de gehele bouwnijverheid verbruikte in 2012 0,84 TJ aan energie (per miljoen euro productie)¹⁴.

14 CBS. Milieurekeningen.

Figuur 6.1 Energieverbruik van acht grote bouwconcerns in 2012, terajoules per miljoen euro omzet

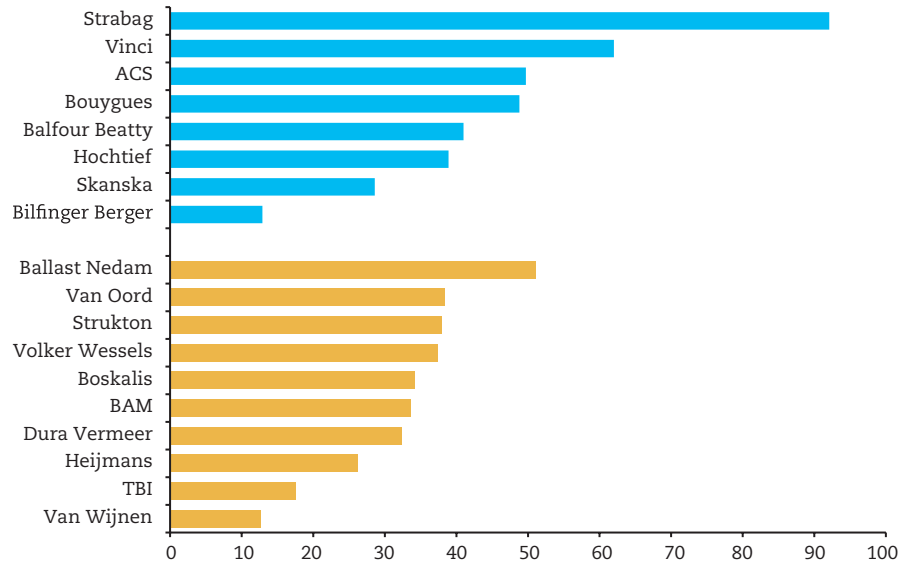

Bron: EIB

6.4 Milieubelasting

Een belangrijk aspect van de belasting van het milieu zijn activiteiten die leiden tot de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) en andere zogenaamde broeikasgassen (methaan). Deze gassen worden als belangrijke oorzaak gezien van de versnelling van de opwarming van de aard-atmosfeer in de afgelopen decennia. Ook de bouwnijverheid is één van de bronnen van uitstoot van broeikasgassen. Het streven is om de emissie van deze gassen te verminderen. Daarom is informatie over de CO₂-emissie van de bedrijven een belangrijk onderdeel van de duurzaamheidsverslagen. De emissieberekening (carbon footprint) is één van de elementen in de verslaggeving, die bedrijven het meest uniform en daardoor goed vergelijkbaar uitvoeren. Van in totaal 18 van de grootste bouwconcerns (Nederlandse en buitenlandse) kon de carbon footprint worden vastgesteld en vergeleken. In 2012 werd door de achttien concerns 21 miljoen ton CO₂ uitgestoten. Vergeleken met een jaar terug is de uitstoot 9% gedaald. De verschillen tussen de concerns, die in figuur 6.2 zijn uitgebeeld, worden sterk bepaald door de aard van de activiteiten. Bedrijven met activiteiten in de infrastructuur, die hiervoor bitumen produceren, kennen een relatief hoge uitstoot van CO₂. De meeste bedrijven zijn actief in de infrastructuur, maar in wisselende mate. FCC is als grootaandeelhouder in de uitstoot van CO₂ (56% van de totale uitstoot) niet in de vergelijking opgenomen. Van de Nederlandse concerns komt de helft van de totale CO₂- uitstoot (185 kiloton) voor rekening van de grootste twee concerns (BAM en Volker Wessels). Vergeleken met 2011 daalde de uitstoot van de Nederlandse concerns met 6%. Koploper hierbij was Van Oord, waar de CO₂-emissie daalde met ruim 34% (zie figuur 6.3). Ook bij Heijmans was de daling betrekkelijk groot (-18%). Bij Strukton nam de emissie betrekkelijk sterk toe, voornamelijk als gevolg van de verwerving van nieuwe bedrijfsonderdelen.

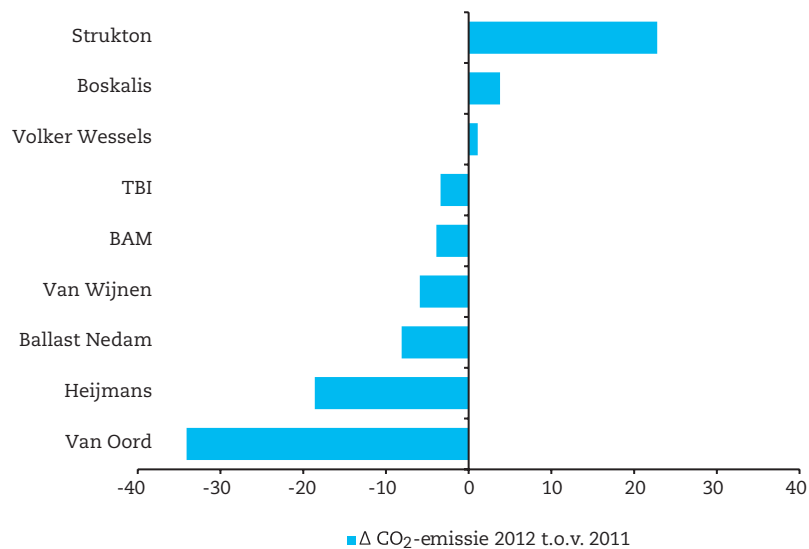
Figuur 6.2 CO₂-emissie (scope 1 en 2)¹ van 18 grote bouwconcerns in 2012, ton per miljoen euro omzet

1 Directe (scope 1) en indirecte (scope 2) emissies

Bron: EIB

Figuur 6.3 Ontwikkeling van de CO₂-emissie van Nederlandse bouwconcerns in 2012 vergeleken met 2011, procentuele mutaties

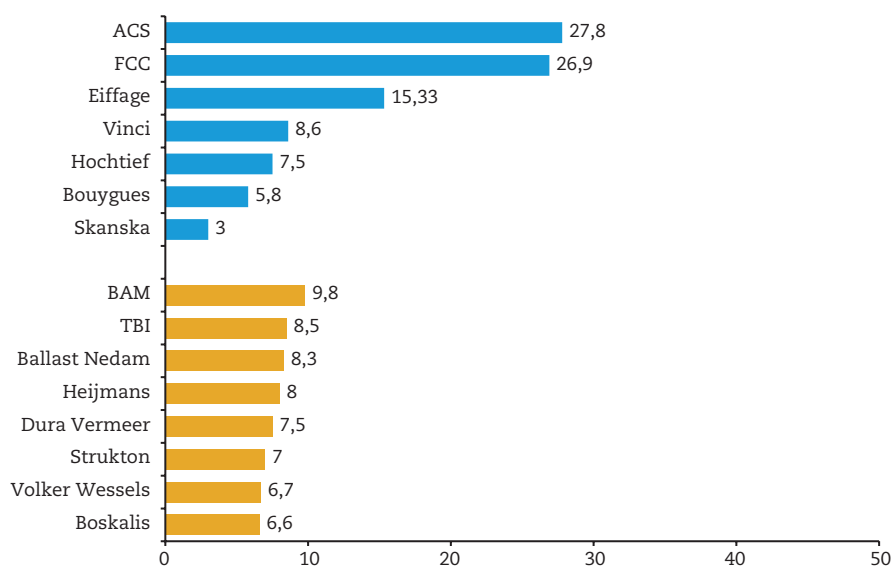

Bron: EIB

6.5 Veiligheid

Veiligheid is een onderwerp van duurzaam ondernemen waarover binnen het GRI-systeem afzonderlijke richtlijnen zijn geformuleerd. Hier worden de prestaties van de Nederlandse en buitenlandse bouwconcerns op het gebied van de beroepsgezondheid en -veiligheid met elkaar vergeleken¹⁵. Een maatstaf, die hiervoor veelvuldig wordt gebruikt is de zogenaamde Injury Frequency Rate (IFR), waarmee het aantal ongevallen of medewerkers dat bij een ongeval betrokken is, wordt uitgedrukt per miljoen gewerkte uren. De vijftien concerns waarvoor de vergelijking mogelijk was, hadden eind 2012 782.000 werknemers in dienst. De IFR van de vijftien concerns kwam in 2012 uit op 13,6 medewerkers per miljoen gewerkte uren. Het gemiddelde wordt enigszins omhoog gestuwd door de grootste Spaanse concerns (ACS en FCC), die niet het aantal (eigen) medewerkers maar het aantal ongelukken in de IFR tot uitdrukking laten komen (zie figuur 6.4). Zonder de Spanjaarden daalt de IFR naar 8,0. Deze uitkomst valt samen met het gemiddelde voor de acht Nederlandse concerns. BAM, TBI en Ballast Nedam liggen iets boven dit gemiddelde, Dura Vermeer, Strukton, Volker Wessels en Boskalis bevinden zich hieronder. Bij de meeste concerns daalde de IFR in 2012 ten opzichte van 2011. In 2011 kwam de IFR uit op gemiddeld 8,6. De daling was het grootst bij Heijmans en Boskalis. Bij Ballast Nedam nam de ratio naar verhouding sterk toe (zie figuur 6.5).

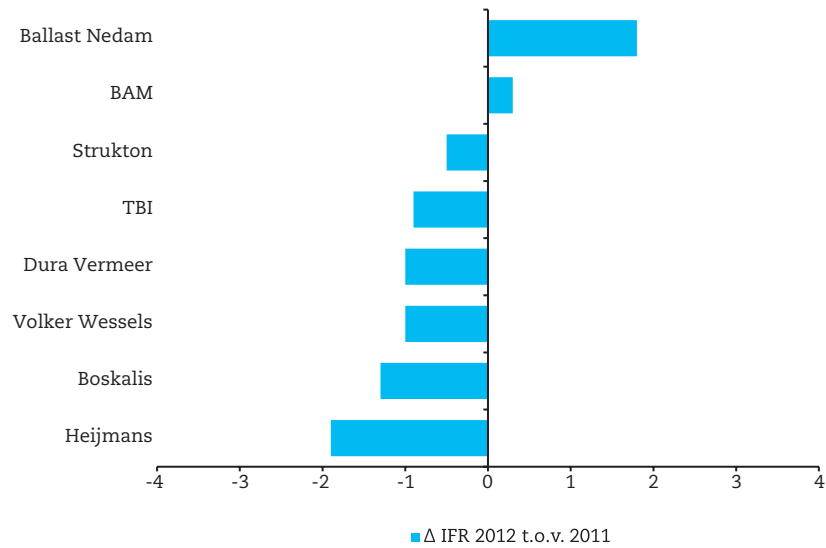
Figuur 6.4 Injury Frequency Rate van 15 grote bouwconcerns in 2012, aantal medewerkers per miljoen gewerkte uren

Bron: EIB

15 GRI G3.1, LA6.

Figuur 6.5 Ontwikkeling van de Injury Frequency Rate van acht grote Nederlandse bouwconcerns in 2012 t.o.v. 2011, mutatie in aantal medewerkers per miljoen gewerkte uren

Bron: EIB

Referenties

Euroconstruct. 73rd Euroconstruct Conference. Praag, november 2013

CBS. Statline

Global Reporting Initiative. Amsterdam

Jaarverslagen 2012 en halfjaarberichten 2013 van:

Koninklijke BAM Groep nv - Bunnik; www.bam.nl

Volker Wessels - Rotterdam; www.volkerwessels.com

Heijmans N.V. - Rosmalen; www.heijmans.nl

TBI Holdings B.V. - Rotterdam; www.tbi.nl

Van Oord - Rotterdam; www.vanoord.com

Royal Boskalis Westminster nv - Papendrecht; www.boskalis.com

Ballast Nedam N.V. - Nieuwegein; www.ballast-nedam.nl

Dura Vermeer Groep NV - Zoetermeer; www.duravermeer.nl

Strukton Groep N.V. - Maarssen; www.strukton.com

Van Wijnen Holding N.V. - Baarn; www.vanwijnen.nl

Bilfinger Berger - Mannheim (Duitsland); www.bilfinger.de

Bouygues Group - Parijs (Frankrijk); www.bouygues.com

Eiffage - Asnières-sur-Seine (Frankrijk); www.effage.fr

FCC S.A. - Madrid (Spanje); www.fcc.es

Grupo ACS S.A. - Madrid (Spanje); www.grupoacs.com

Hochtief AG - Essen (Duitsland); www.hochtief.de

Skanska AB - Solna (Zweden); www.skanska.com

Strabag SE - Wenen (Oostenrijk); www.strabag.com

VINCI - Rue Malmaison (Frankrijk); www.vinci.com

Balfour Beatty Plc - Londen (Verenigd Koninkrijk); www.balfourbeatty.com

---

EIB-publicaties

2009

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2009

Oprachtgevers aan het woord - meting 2008

Procesintegratie en innovatief ondernemerschap in het bouwproces - meting 2008

Middenkaderopleidingen in de bouw

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2006-2007

Bouw in beeld 2008

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2009-2014

De zelfstandige zonder personeel in de bestratingsbranche

Het ziekteverzuim in de bouw in 2008

Verkenning effecten stimuleringsmaatregelen rond de woningbouw (www.eib.nl)

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2008 (ARBOUW)

Hervorming van de woningmarkt

Reïntegratie van langdurig zieke werknemers in de bouw

Bouwconcerns in beeld 2008-2009

2010

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2010

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2006-2008

Bedrijfseconomische kencijfers b&u-bedrijven 2008

Bedrijfseconomische kencijfers gww-bedrijven 2008

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2010-2015

Zzp'ers in de bouw

De arbeidsmarkt in de bitumineuze en kunststofdakbedekkingsbranche

Kantorenleegstand - probleemanalyse en oplossingsrichtingen (www.eib.nl)

Ondergrondse netwerken en grondwaterbeheer

Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2009 (ARBOUW)

Ziekteverzuim in de bouw 2009

Beleidsvarianten beperking hypotheekrenteaftrek en liberalisatie huursector (www.eib.nl)

Nacht- en weekendwerk in het wegonderhoud

Bouw in beeld 2009

De bouwarbeidsmarkt 2010-2015

Bedrijfseconomische kencijfers gespecialiseerde bedrijven 2007-2008

Strategie en crisis

Vrouwen in technische functies

Marktstudie AFNL 2011-2012

Infrastructuurmonitor - MIRT 2011

Kantorenleegstand - analyse van de marktwerking (www.eib.nl)

2011

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2011

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2007-2009

Openbare aanbestedingen in de gww

Bedrijfseconomische kencijfers gww-bedrijven 2009

Bedrijfseconomische kencijfers b&u-bedrijven 2009

Succesvol binnenstedelijk bouwen

De winst van innoveren (www.eib.nl)

Algemene BouwplaatsKosten (ABK) van B&U-projecten 2010 (ARBOUW)

Productiviteit en strategie (www.eib.nl)

Bouwconcerns in beeld 2009-2010

Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2011-2016

Restauratie en onderhoud van monumenten - marktverkenning tot 2015

Aanbestedingsgedrag opdrachtgevers (www.eib.nl)

Actuele situatie in de bouw - overzicht ten behoeve van de nieuwe woonvisie (www.eib.nl)

Dynamiek op de woningmarkt

De civiele betonbouw tot 2016 - ontwikkelingen op de markt en in de rolverdeling in het bouwproces (www.eib.nl)

Monumenten en corporaties - monumentenbezit en -beleid van corporaties (www.eib.nl)

Ziekteverzuim in de bouw 2010 (www.eib.nl)

Maatschappelijke woonagenda - van programmeren naar stimuleren
Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2010 (ARBOUW)
Kantorenmonitor - analyse van vraag en aanbod (www.eib.nl)
MKBA Herstructurering Eemsdelta
Bedrijfseconomische kencijfers - b&u- en gww-bedrijven 2010 (www.eib.nl)
Kosten en baten van de bouw bbl-opleiding (www.eib.nl)
Overheid en markt; nieuw evenwicht in aanbesteden (www.eib.nl)
Dienstverlening van medeoverheden - quick scan onder architectenbureaus (www.eib.nl)
Infrastructuurmonitor - MIRT 2012 (www.eib.nl)
Algemene kosten in het bouwbedrijf 2008-2010 (www.eib.nl)
Kostenmodel omgevingsrecht (www.eib.nl)
Bouwen voor kwaliteit (www.eib.nl)

2012

Evaluatie stimuleringspakket woningbouw (www.eib.nl)
Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2012
Situatie op de Nederlandse hypotheekmarkt
Arbeid en scholing in de restauratiesector
Trends en ontwikkelingen in de wegenbouw tot 2017 (www.eib.nl)
Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2012-2017
Bouwconcerns in beeld 2010-2011
Effecten van bezuinigingen in de infrastructuur (www.eib.nl)
Annuitaire beperking hypotheekrenteaftrek (www.eib.nl)
Vitaliteit: van feit tot beleid (www.eib.nl)
Ziekteverzuim in de bouw 2011 (www.eib.nl)
Landelijke samenvatting kantorenmonitor (www.eib.nl)
Stedelijke ontwikkeling en infrastructuur (www.eib.nl)
Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2011 (ARBOUW)
Aanbestedingsgedrag opdrachtgevers (www.eib.nl)
Gemeentefinanciën, voorzieningen en ruimtelijke investeringen in krimpgebieden (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Noord Nederland (www.eib.nl)

Kantorenmarkt Oost Nederland (www.eib.nl)
Kantorenmarkt provincie Utrecht (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Noord-Holland en Flevoland (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Zuid-Holland (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Zeeland (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Noord-Brabant (www.eib.nl)
Kantorenmarkt Limburg (www.eib.nl)
Verkiezingsprogramma's - gevolgen voor de woningmarkt en de bouwproductie (www.eib.nl)
Bouwen voor de zorg (www.eib.nl)
De bouw in 2020 (www.eib.nl)
Inventarisatie projecten Noord-Holland Noord 2013 (www.eib.nl)
Bouwschoolverlaters (www.eib.nl)
Perspectief voor de funderingsbranche (www.eib.nl)
Bouw in beeld 2011-2012
Regeerakkoord en woningcorporaties (www.eib.nl)
Infrastructuurmonitor - MIRT 2013 (www.eib.nl)
Algemene kosten in het bouwbedrijf 2009-2011 (www.eib.nl)
Bedrijfseconomische kencijfers - b&u- en gww-bedrijven 2011 (www.eib.nl)
Marktstudie AFNL 2012-2017

2013

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2013
Verhuurderheffing en huurmaatregelen in krimpregio's (www.eib.nl)
Bouwconcerns in beeld 2011-2012
Woonakkoord - effecten op bouwproductie en werkgelegenheid (www.eib.nl)
Trends en ontwikkelingen in de afbouwbranche 2013-2018
Investeringsfaciliteit en verhuurderheffing (www.eib.nl)
De Stroomversnelling (www.eib.nl)
Verkenning woningbouwprogrammering Regio Amersfoort (www.eib.nl)
De feiten rond aanbesteden (www.eib.nl)
Monitor arbeidsongevallen in de bouw 2012 (ARBOUW)

Bouwen voor het onderwijs

Regionale kantorenmarkten Metropoolregio Rotterdam en Den Haag (www.eib.nl)

SER Energieakkoord (www.eib.nl)

Duurzame inzetbaarheid van arbeid

Bouw in beeld 2012-2013

Restauratie en onderhoud van monumenten

Waterbouw en waterschappen tot 2020

MKBA Zeeuws-Vlaanderen

Infrastructuurmonitor - MIRT 2014 (www.eib.nl)

EMVI, tenzij..... (www.eib.nl)

Verkenning woningbouwprogrammering regio Arnhem-Nijmegen (www.eib.nl)

Kostenverschil binnenstedelijk bouwen en bouwen op uitleglocaties in Noord-Holland (www.eib.nl)

Algemene kosten in het bouwbedrijf 2010-2012 (www.eib.nl)

Bedrijfseconomische kencijfers b&u- en gww-bedrijven 2012 (www.eib.nl)

2014

Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2014

Economisch Instituut voor de Bouw

Basisweg 10
1043 AP Amsterdam

Postbus 58248
1040 HE Amsterdam

t (020) 583 19 00
f (020) 583 19 99

eib@eib.nl
www.eib.nl

Desktop publishing: Margo Wakidjan-Nijbroek, EIB

The logo for the Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) features the lowercase letters 'eib' in a bold, blue, sans-serif font. The 'e' and 'i' are connected, and the 'b' is slightly larger and positioned to the right.

Economisch Instituut
voor de Bouw

Basisweg 10
1043 AP Amsterdam

Postbus 58248
1040 HE Amsterdam

t (020) 583 19 00
f (020) 583 19 99

info@eib.nl
www.eib.nl